

УДК 378+376-054.62

Концептуальні засади та нагальні проблеми професійної природничо-наукової підготовки іноземних студентів в Україні

Тетяна Шмоніна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

 особливість сучасного наукового розвитку характеризується інтеграцією різних наук, аспектів і методів дослідження у різноманітні зв'язки й комплексні системи. Ця інтеграція визначається прогресом філософських, психологічних, історичних, соціокультурних та інших наукових знань. Проблема соціального, психологічного і професійного розвитку фахівця стає все більш глибокою й широкою, що призводить до формування нових ракурсів її розгляду. Питання природничо-наукової підготовки як комплексної системи набуває особливого значення у зв'язку з останніми науковими досягненнями. Актуальним і перспективним питанням розвитку сучасної вищої освіти України є підготовка фахівців для зарубіжних країн. Для навчання в Україні іноземні громадяни переважно обирають медичні, інженерні та аграрні спеціальності, фундаментом професійної компетентності котрих є природничо-наукова підготовка. З метою набуття статусу конкурентоспроможності на міжнародному ринку освітніх послуг саме природничо-наукова підготовка іноземних студентів є важливим питанням української вищої освіти. Сучасні умови розвитку суспільства викликають необхідність нового бачення завдань, структури та змісту вищої освіти, що неодмінно вносить корективи й у підготовку іноземних фахівців.

Проблематика природничо-наукової підготовки студентів є предметом дослідження багатьох учених-педагогів (Г. Білецька, Н. Буринська, Н. Васильєва, С. Гончаренко, В. Гриньова, О. Іонова, В. Кравець, О. Микитюк, Л. Романишина, А. Степанюк, Н. Шиян, О. Ярошенко та інші). Свої наукові пошуки й дослідження щодо навчання іноземних студентів в Україні присвятили В. Бобрицька, О. Борисенко, В. Груцьяк, З. Гирич, Т. Диченко, Н. Зінонос, О. Резван, І. Семененко, Н. Ушакова та інші. Проте здебільшого роботи присвячені адаптації іноземних громадян до життя і навчання у новому соціально-культурному середовищі, методиці викладання російської та української мови як іноземної, формуванню комунікативної компетенції іноземних студентів на підготовчому факультеті, пропедевтичній підготовці іноземних студентів. Свої дослідження питанням підготовки іноземних студентів у закладах вищої освіти присвятили Н. Булгакова, М. Дебич, Т. Довгодько, О. Палка, А. Приходько, Л. Рибаченко, І. Семененко, О. Яцишина та інші. Проблеми формування міжкультурної та полікультурної компетенції вивчали Ху Діхуа, В. Головка, І. Зозуля, Н. Калашник, І. Сафонова, Є. Степанов, О. Ябурова та інші. Педагогічні дослідження з проблеми методики викладання природничих дисциплін іноземним студентам

досліджується багатьма науковцями (К. Балакірян, Н. Булгакова, В. Гонзалес, Т. Дементьєва, М. Іванова, Я. Кміт, Е. Паскаль, Л. Рибаченко, О. Суригін, В. Тарасенко, Л. Хаткова та інші). Проте проблематиці природничо-наукової підготовки іноземних студентів у закладах вищої освіти в науково-педагогічній літературі приділено недостатньо уваги.

Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що проблема якості природничо-наукової підготовки іноземних студентів в Україні не є предметом пильної уваги вітчизняних науковців, незважаючи на актуальність даного питання і необхідність розв'язання існуючих проблем. Також серед викладачів освітніх закладів, на жаль, не завжди присутнє усвідомлення специфічності професійної природничо-наукової підготовки іноземних студентів з різних країн, у ході навчального процесу не враховуються національно-культурні особливості іноземців, їхні професійно-навчальні потреби, спостерігається відсутність адаптованих навчальних програм та методичного забезпечення для іноземних студентів.

Мета статті — висвітлити концептуальні засади природничо-наукової підготовки іноземних студентів як фундаменту їхньої професійної компетентності. *Завдання дослідження*: означити ключові проблеми природничо-наукової підготовки іноземних студентів в Україні, проаналізувати зарубіжний досвід навчання іноземних студентів, розглянути можливі шляхи підвищення якості природничо-наукової підготовки іноземних студентів у вітчизняних закладах вищої освіти.

Природничо-наукова підготовка є обов'язковою складовою в системі професійної освіти, вона суттєво впливає на формування особистості та професійні якості майбутнього фахівця, рівень його мобільності, конкурентоспроможності та затребуваності на ринку праці, а також сприяє формуванню дослідницьких і самоосвітніх компетентностей. Природничо-наукова підготовка безумовно є необхідною основою для засвоєння спеціальних дисциплін і подальшого успішного оволодіння професією та застосування цих знань у майбутній професійній діяльності. З цієї точки зору природничо-наукова підготовка вітчизняних та іноземних студентів в Україні чи в іншій країні має однакові завдання. Вона покликана сформулювати системи фундаментальних природничо-наукових знань та умінь, що є основою для набуття професійних знань, умінь і навичок. Це інтегративна характеристика, що передбачає здатність вирішувати навчальні і професійні завдання, використовуючи природничо-наукові знання та уміння [1].

Кількість іноземних студентів в Україні, незважаючи на всі політичні й економічні труднощі нашої країни, постійно зростає (рис. 1).

Згідно з даними Державного центру міжнародної освіти найбільшу кількість серед іноземних студентів в Україні складають студенти з Індії (19,8 %), Марокко (9,8 %), Азербайджану (8,2 %), Туркменістану (6,7 %), Нігерії (4,7 %), Єгипту (4,5 %), Китаю (3,6 %) і т. ін. [2]. Беручи до уваги найбільш популярні серед іноземних студентів спеціальності,

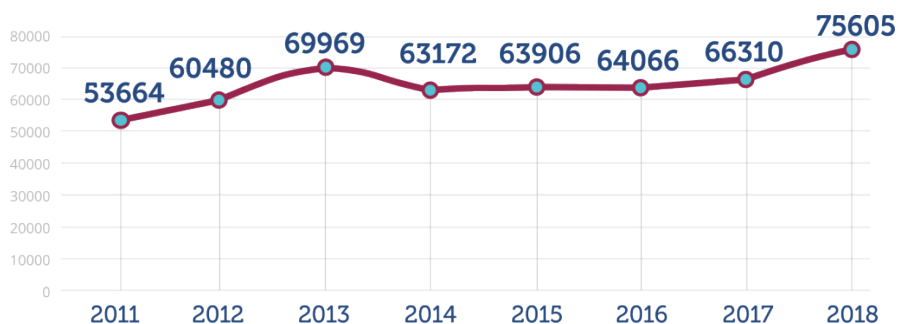

Рис. 1. Кількість іноземних студентів в Україні (2011 — 2018 рр.). Джерело: [2]

вважаємо що їхня природничо-наукова підготовка займає лідируючу позицію за значимістю та важливістю для отримання якісної професійної освіти. Саме тому це питання заслуговує на особливу увагу.

Перш ніж розглянути концептуальні засади якісної природничо-наукової підготовки іноземних студентів в Україні, слід означити проблеми й труднощі, що виникають в процесі професійної підготовки іноземців.

сновні, найбільш нагальні проблеми якісної професійної природничо-наукової підготовки іноземних студентів в Україні це: 1) занадто низький рівень вихідних знань з природничих дисциплін іноземних студентів та недостатнє володіння іноземними студентами мовою навчання (українською, російською чи англійською), що спричинено відсутністю будь-яких вимог з боку навчальних закладів як до дисциплінарної, так і до мовної підготовки іноземних студентів; 2) неврахування навчальними закладами потреб іноземних студентів та неадаптованість навчальних програм і методичного забезпечення до цих потреб.

Чому з кожним роком все більше й більше іноземних студентів обирають Україну для отримання вищої освіти? За результатами анкетування, що проводилося на підготовчому факультеті Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (2017–2019 рр.), 83 % опитуваних студентів сказали, що вони приїхали в Україну тому, що тут легко навчатися, 87 % також відмітили, що освіта в Україні недорога, 52 % відмітили, що їхні друзі та родичі вже навчаються тут, менше 30 % відповіли, що вони приїхали за якісною освітою, або їм просто подобається наша країна. Отже, абсолютна більшість іноземних студентів приїждять, нажаль, не за якістю нашої освіти, а тому що в Україні легко й дешево можна отримати вищу освіту. Дійсно, для того щоб стати студентом навчального закладу, іноземному студенту необхідно укласти контракт та підготувати пакет документів, серед яких має бути свідоцтво

про закінчення підготовчого факультету (якщо студент планує навчання українською чи російською мовою). Але успішність студента у цьому свідоцтві насправді не має значення. Тому більшість іноземців на підготовчому факультеті прагнуть отримати лише свідоцтво, а не знання. Слід підкреслити, що підготовчі факультети покликані виконувати саме пропедевтичну функцію: вони забезпечують мінімально необхідну мовну підготовку, систематизують предметні знання, заповнюють в них пробіли та підтягують знання з профільних дисциплін до рівня українського абітурієнта [3]. Лише деякі ЗВО (найбільш популярні серед іноземців) можуть дозволити собі звернути увагу на оцінки, що отримав студент на підготовчому факультеті. Нажаль, здебільшого йде «боротьба» за кожного іноземного студента, тому вимоги до рівня їхніх вихідних знань відсутні. Те ж саме стосується іноземних студентів, які планують навчатися англійською. Немає ніяких вимог чи іспитів ані з англійської мови (поки що тільки планується запровадити іспит з англійської мови), ані з профільних дисциплін. До того ж сертифікат про закінчення підготовчого факультету вони не потрібні надавати.

Така ситуація створює багато подальших труднощів у процесі безпосередньої професійної підготовки іноземних студентів.

Якщо звернутися до зарубіжного досвіду країн — лідерів з якості підготовки іноземних студентів, то ми побачимо іншу картину. Найбільше іноземних студентів навчається у Сполучених Штатах Америки, Великій Британії, Франції, Німеччині, Австралії. Ці країни можуть похвалитися тривалою історією навчання іноземців, відповідно багатим досвідом та відмінною якістю своєї освіти [4, 5]. Вища освіта, що отримана у Великобританії, Німеччині чи Франції, — це гарантія перспективної, престижної та, безумовно, високооплачуваної роботи в країнах Європи та всього світу. Деякі порівняльні дані щодо процесу прийняття

іноземних студентів на навчання у країнах-лідерах з підготовки іноземців наведено у таблиці. Для наочності у таблиці також представлено інформацію щодо українських правил.

Як бачимо, незважаючи на плату за навчання, усі країни, висувають достатньо серйозні вимоги до рівня загальної освіти а також до рівня володіння мовою навчання.

На нашу думку, відсутність вимог до вихідного рівня природничо-наукової та мовної підготовки іноземних студентів

унеможливило забезпечення високого рівня їхньої професійної освіти.

Отже, з метою розв'язання означених проблем озвучимо концептуальні засади якісної професійної природничо-наукової підготовки іноземних студентів в Україні, що сформульовані з урахуванням зарубіжного досвіду та враховують ситуацію, що склалася в нашій країні. Беручи до уваги переважно слабко підготовлений контингент іноземних студентів, що зумовлено відсутністю вимог до вихідного рівня їхньої природничо-наукової

Вимоги до вступу іноземних студентів у заклади вищої освіти в деяких країнах [4, 5], розробка автора

Країна	Кількість іноземних студентів на 2018–2019 н.р.	Вимоги до загальної підготовки іноземних абітурієнтів	Вимоги до знання мови (англійської або іншої мови навчання)	Вступні іспити	Вартість навчання
США	Понад 1 млн	Декілька курсів університету на батьківщині	TOEFL чи IELTS	Іспити, додаткові тести, співбесіди	Платне
Британія	440 тис.	Гарний атестат та 1 курс університету (або 1–2 роки підготовчих курсів — <i>Foundation Year</i>)	TOEFL чи IELTS	Співбесіда або тести	Платне
Франція	Понад 300 тис.	1 рік університету на батьківщині	TCF-DAP або TCF-TP та DELF або DALF (B2)	Вступні іспити на рівних із французами	Платне
Німеччина	Понад 300 тис.	2 курси університету і сертифікат підготовчих курсів (1 рік) — <i>Studienkolleg</i> (для вступу на курс необхідно мати рівень німецької — B1)	DSH або TestDaF (B2–C1), або TOEFL чи IELTS	Хороші оцінки на іспитах підготовчих курсів	Безоплатне (німецькою) або платне (англійською), коштовно для студентів не з ЄС
Чехія	Понад 40 тис.	Нострифікація шкільного атестату	CCE (B2–C1)	Вступні іспити, співбесіди на рівних із чехами	Безоплатне (чеською) або платне (англійською),
Україна	Понад 75 тис.	сертифікат підготовчих курсів (1 рік)	Немає вимог	Співбесіда у деяких медичних закладах	Платне

та мовної підготовки, *по-перше*, слід зробити підготовку іноземних студентів на підготовчих факультетах обов'язковою, незалежно від подальшої мови навчання. Це надасть можливість підготовчим факультетам виконати свою пропедевтичну функцію. *По-друге*, навчання на підготовчому факультеті має закінчуватися обов'язковими іспитами, бажано усними або комбінованими, без можливостей отримати студентами «автомат», проте лишати студентів шансів перездати іспит на кращу оцінку не можна. У свою чергу вищі мають бути більш вимогливими до успішності іноземних студентів при їхньому зачисленні на навчання. *По-третє*, термін навчання на підготовчому факультеті має бути подовженим до двох років. Або, як альтернативу можна розглядати варіант попереднього вивчення мови впродовж одного року в себе на батьківщині, а другий рік — предметна підготовка в Україні. Для студентів, які планують навчатися англійською (в останні роки спостерігається тенденція збільшення кількості таких студентів по всьому світу), можна залишити один рік навчання на підготовчому факультеті, але необхідно встановити мінімально необхідний рівень знань англійської. Це лише перший крок отримання іноземними студентами професійної освіти в Україні, проте він є дуже важливим, можна сказати базовим, і нехтувати його якістю не можна.

Наступний крок — безпосереднє навчання в університеті — є більш серйозним, тривалим і специфічним. На нашу думку, професійна природничо-наукова підготовка іноземних студентів має відрізнятися від такої, що пропонується вітчизняним студентам, або щонайменш має бути адаптованою для окремих груп іноземних студентів. Слід враховувати, що іноземні студенти, які приїхали за вищою освітою в будь-яку країну, по закінченню навчання у своїй абсолютній більшості повернуться на батьківщину і розпочнуть свою трудову діяльність там, де вони й будуть реалізовувати отриманні знання для

розв'язання специфічних завдань. Кожна країна характеризується специфічними природними та кліматичними умовами, складом флори та фауни. В різних країнах переважають різні хвороби, різні паразити, різні генофонди обумовлюють дещо різні фізіологічні й метаболічні характеристики населення. Враховуючи велику кількість іноземних студентів, які бажають сьогодні отримати медичну освіту в Україні, професійна підготовка медичних закладів має бути орієнтована на географічну і культурологічну різноманітність студентів і акцентувати увагу на подібних особливостях мешканців різних регіонів. У процесі професійної інженерної підготовки іноземних студентів також має мати місце так звана географічна орієнтованість. Іноземні студенти з різних регіонів в процесі отримання інженерної освіти в Україні мають отримати знання щодо особливостей ґрунтів, кліматичних і погодних умов, і, відповідно, поведінку тих чи інших будівельних матеріалів, споруд чи пристроїв саме в тих природних умовах. Так само обстоїть справа у процесі аграрної підготовки іноземних студентів. Чи дійсно готові іноземні фахівці після навчання в Україні повернутися на батьківщину й застосувати свої знання для роботи в рідних кліматичних умовах, на іншому обладнанні, з іншими нормативними вимогами до якості аграрної продукції. [6, с. 83–89]. Вважаємо, що коригування навчальних програм і адаптованість методичного забезпечення з природничих дисциплін у закладах вищої освіти з урахуванням контингенту іноземних студентів і їхніх потреб сприятиме підвищенню якості професійної компетентності іноземних студентів.

Обґрунтовано, що якісна професійна природничо-наукова підготовка іноземних студентів в Україні є актуальним і стратегічно важливим напрямком освітньої діяльності закладів вищої освіти нашої країни.

Зазначено, що найбільш нагальними проблемами якісної професійної природничо-наукової підготовки іноземних

студентів в Україні є занадто низький рівень вихідних знань з природничих дисциплін та недостатнє володіння іноземними студентами мовою навчання, а також невраховування навчальними закладами потреб іноземних студентів та неадаптованість навчальних програм і методичного забезпечення до цих потреб. Професійна природничо-наукова підготовка іноземних студентів у закладах вищої освіти України має свої особливості й потребує специфічного підходу.

Проаналізовано зарубіжний досвід навчання іноземних студентів. Підкреслено, що інші країни висувають жорсткі вимоги до рівня як мовної, так і загальноосвітньої підготовки своїх абітурієнтів.

Розглянуто можливі шляхи підвищення якості природничо-наукової підготовки іноземних студентів у вітчизняних закладах вищої освіти, а саме: обов'язкова бажано дворічна підготовка всіх іноземних студентів на підготовчих факультетах з фінальними іспитами, адаптованість та орієнтація природничо-наукової підготовки іноземних студентів на географічну і культурологічну різноманітність студентів.

Підготовка висококваліфікованих, професійно компетентних і конкурентоспроможних іноземних фахівців — це показник якості освіти, що беззаперечно піднімає імідж країни на міжнародному освітньому ринку.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі інших проблем якісної природничо-наукової підготовки іноземних студентів в Україні та в пошуку можливих шляхів їх вирішення. Такі питання як низький рівень навчальної мотивації іноземних студентів, невміння самотій-

но навчатися, адаптаційні академічні, соціальні та культурологічні труднощі також є важливими і суттєво впливають на якість природничо-наукової та взагалі професійної підготовки іноземних студентів.

Література

1. Шмоніна Т. А. Сучасні питання визначення сутності та змісту природничо-наукової підготовки іноземних студентів у закладах вищої освіти України // Педагогічні науки. Херсон, 2019. Вип. LXXXVI. С.386-390.

2. Український державний центр міжнародної освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://studyinukraine.gov.ua/life-in-ukraine/international-students-in-ukraine/>

3. Шмоніна Т. А., Бойчук Ю. Д. Теоретико-методичні аспекти природничо-наукової підготовки іноземних студентів на підготовчих факультетах : монографія. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2013. 168 с.

4. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навч. посібник. Рівне : Овід, 2012. 352 с.

5. Кучеренко Д. Г., Мартинюк О. В. Стратегії розвитку освітніх систем країн світу : монографія. Київ : ІПК ДСЗУ, 2011. 312 с.

6. *Theory and practice of introduction of competence approach to higher education in Ukraine: monograph* ; edit. S. T. Zolotukhina, I. M. Trubavina. Vienna, 2019. С. 83–89.

15.07.2019